

Gavrish M. M. Linguistic Landscape of the Modern City: the Experience of Legislative Regulation at the Local Level.

Summary

The article is devoted to studying of the linguistic landscape of the city. Paying attention to the language situation in Ukraine, legal regulation, which provides linguistic environmental space of Ukrainian cities is urgent.

The purpose of the article is to analyze the experience of language regulation in Ukrainian cities at the local council's level and design it to the realities of Khmelnytskyi city.

The object of the study is linguistic landscape of the city, the subject is normative decisions of municipal councils on regulating the functions of the Ukrainian language in advertising and services.

It is noted that in Khmelnytskyi there is a need to further enhance purposeful work to ensure the proper use of the state language in various spheres of life: education, culture, advertising, media and more.

The effectiveness of proper language policy in the accomplishment of Western cities (Lviv, Ternopil, Chernivtsi, etc.) is underlined.

The proportions in the use of state and other languages are figured out. It is said that studies of the dynamics of different languages functioning in the speech of Khmelnytskyi landscape are separate scientific tasks, implementation of which will be realized in the next research.

Key words: *linguistic landscape of the city, language policy, legal regulation, functioning of the Ukrainian language.*

УДК 81'366.55

Гадзало А. М.,
аспірант кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»
E-mail: anna.gadzalo@gmail.com

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОРІВНЯНЬ
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВІСТИЦІ**

Статтю присвячено аналізу основних підходів до інтерпретації поняття «порівняння». Описано способи класифікації порівнянь, наявні в сучасній українській лінгвістиці. Досліджено підходи до ототожнення та розрізнення метафори і порівняння. Зроблено висновки про сучасні напрями дослідження порівнянь.

Ключові слова: *порівняння, порівняльна конструкція, порівняльний зворот, компаратив.*

Дослідження поняття *порівняння*, його сутність, способи формування, змістова й емоційна навантаженість є актуальним об'єктом вивчення логіки, філософії, літературознавства та лінгвістики. Представники різних течій мовознавства пропонували свій погляд на трактування цього терміна. Окрім визначення поняття *порівняння* в сучасній українській лінгвістиці, мовознавці аналізували його в різних аспектах.

Семантику порівнянь досліджено у працях Г. Кривенко [13], Ю. Маковецької-Гудзь [16], А. Найдю [17], Т. Павлюк [18], С. Талько [22], А. Шевчук [29] та ін. Функціональні параметри категорії порівнянь проаналізовано Л. Ікалюк [11,12], О. Тищенко-Монастирською [24], О. Шаля [28], Н. Шаповаловою [28] та ін. Лінгвокогнітивні властивості порівнянь досліджувала Н. Ярова [30], функціонально-прагматичні особливості вивчала Г. Кривенко [13], синтаксичну структуру – І. Судук [21].

Цікавість лінгвістів до вивчення поняття *порівняння*, механізму його творення, способів класифікації та інших аспектів зумовила актуальність викладеного у статті матеріалу. Незважаючи на те, що дослідженню порівнянь присвячено багато праць, недостатньо вивченими залишилися методи та способи формалізації порівнянь.

Мета праці – окреслити сучасні теоретичні підходи до трактування поняття *порівняння*, проаналізувати наукові праці, присвячені дослідженню категорії *порівняння* та з'ясувати актуальні аспекти вивчення порівнянь у сучасній україністиці.

У сучасній українській лінгвістиці поняття *порівняння* має низку трактувань. Найчастіше в проаналізованих працях під *порівнянням* передусім розуміють поняття, через яке реалізується процес осмислення та інтерпретації світу [12, с. 4; 18, с. 6; 27, с. 7].

Окрім терміна *порівняння*, активно застосовують і терміносполуку *порівняльна конструкція* [19, с. 4; 21, с. 6; 20, с. 7], оскільки вона окреслює побудову, у якій усі мовні одиниці мають змістове навантаження, тому їх належить розглядати як цілісний комплекс. Натомість О. Грипас застосовує синоніми *компаративна конструкція* та *компаратив / компаративема*, зазначаючи, що *компаратив* треба розуміти ширше, ніж його трактування в морфології [8, с. 99].

Відповідно до стрімкого розвитку комп'ютерних технологій, актуальними є методи формалізації та моделювання під час дослідження порівнянь. Аналізуючи порівняння, визначають структурно-логічну модель, що складається із: 1) суб'єкта (предмета) порівняння – те, що порівнюють; 2) об'єкта (образу) порівняння – те, з чим порівнюють; 3) основ порівняння – ознаки, за допомогою яких здійснюється акт порівняння; 4) висновків (результатів) порівнянь [11, с. 132]. Л. Ікалюк, В. Сімонова та В. Філінюк додають ще складник «показник порівняльних відношень – засіб мовного оформлення порівняльної семантики», зазначаючи що він «відіграє вирішальну роль у реалізації компаративного змісту порівняльної конструкції, оскільки забезпечує її цілісність [11, с. 132; 20, с. 142; 25, с. 120]. Тобто між компарантом і компаратором не існує реального зв'язку, він виникає лише у свідомості мовця, який прагне відтворити певну ситуацію дійсності» [20, с. 142].

Приділяють увагу вивченню сукупності формальних та стилістичних особливостей, властивих мовленню окремого носія певної мови. Таким дослідженням присвячені праці Ю. Вороніної, В. Філінюк та ін. [2–6, 25]. Порівняння як поетичний троп є «засобом смислетворення, що впливає на формування тексту і ґрунтується на особливостях людського мислення зіставляти явища навколишньої дійсності» [25, с. 120].

Вплив гендеру на творення порівняльних конструкцій є предметом дослідження Ю. Вороніної [2–6], Г. Звягіної [9], О. Левченко [14; 15], І. Ліхнякевича [15], В. Тихоші [22] та ін. Мовознавці приділяють значну увагу вивченню гендерних особливостей порівнянь, відображення маскуліності / фемінінності та способів вербалізації концептів 'ЧОЛОВІК' та 'ЖІНКА' в українській прозі на матеріалі творів В. Лиса, Л. Дашвар, І. Роздобудько, Л. Денисенко, М. Матіос, Ю. Андруховича, С. Жадана, Л. Дереша, Ю. Винничука, В. Шкляра, Ю. Издрика, Г. Тютюнника, Лесі Українки та ін.

Складність семантики і синтаксичної структури порівнянь зумовлює низку їх класифікацій. Різні види систематизацій (залежно від підґрунтя) розглядають Ю. Маковецька-Гудзь [16], Т. Павлюк [18], В. Філінюк [25] та ін.

Найчастотніше використовуваною є типологія порівнянь за семантичним відношенням між об'єктом та суб'єктом (образні та логічні) [16, с. 4; 18, с. 6]. «Мета зіставлення в логічному порівнянні – лаконічно пояснити сутність одного предмета шляхом його порівняння з іншим предметом або показати, наскільки гарним / поганим є предмет, який порівнюють, стосовно об'єкта, який більшість мовців оцінює як позитивний чи негативний. В образних порівняннях зіставляють одиниці однакових та різних класів» [18, с. 6]. Також у лінгвістиці порівняння визначають **за формальним критерієм** та поділяють на : прості (зіставляються за ознаками) та розгорнуті (містять декілька порівнянь, що зіставляють різні ознаки) [18, с. 7]. **За видами зв'язку** порівняння поділяють на сполучникові (утворюються з використанням порівняльних сполучників – *мов, як, немов, наче, неначе, немовби, начебто* та ін.) та безсполучникові (утворюються без використання сполучників) [18, с. 8]. **За логіко-семантичними ознаками** і за характером сприйняття порівняння класифікують на два типи: 1) із прозорою логіко-семантичною основою (мають загальномовний фольклорний характер, традиційну форму, помірну експресивність і сприймаються без особливого інтелектуального напруження); 2) зі складною логіко-семантичною основою (мають індивідуально-авторську основу, потребують активної асоціативної діяльності від реципієнта) [27, с. 47].

Т. Павлюк у дисертаційному дослідженні поділяє порівняння на такі структурні типи: непоширені (порівняльні конструкції, компоненти яких виражені однією лексемою); поширені (складаються з кількох формально-граматичних компонентів реченнєвої структури, які лише в сукупності вичерпують семантичний потенціал відповідного складника порівняльної конструкції); ускладнені (одиниці, які містять в інваріантній побудові однорідні, неоднорідні члени речення, дієприкметникові та дієприслівникові звороти, звертання, вставні слова) та складні (ускладнені різними членами речення) [27, с. 9–12].

Деякі дослідники здійснюють спроби уніфікувати різні класифікації. Так, за порядком елементів порівняльного звороту Т. Павлюк виокремлює три типи: 1) препозиційний (прямий порядок) – предмет порівняння займає препозицію стосовно до основи та образу порівняння; 2) інтерпозиційний (інверсійний) – предмет порівняння займає позицію між образом та основою порівняння; 3) постпозиційний (інверсійний) – предмет порівняння перебуває у другій частині конструкції, графічно займаючи місце образу порівняння [27, с. 12]. Згадана дослідниця пропонує власну типологію порівнянь, відповідно до якої вони репрезентують своєрідне відображення дійсності: 1) порівняння-уявлення; 2) порівняння-схеми; 3) порівняння-поняття; 4) порівняння-фрейми; 5) порівняння-сценарії; 6) порівняння-гештальти [27, с. 7–8].

Проблеми сутності понять *порівняння* та *метафора*, їхнього розмежування та співвідношення були досліджені у працях О. Бурдейної [1], Л. Ікалюк [11; 12], А. Найди [17] та ін. «Категорія

порівняння в мові виражається як у простих порівняльних конструкціях, так і в засобах художньої образності, таких як метафора, образне порівняння, персоніфікація та інші види тропів» [12, с. 6]. Існує два підходи, один із яких ототожнює поняття *порівняння* та *метафора*, та інший, який розмежує ці поняття. Відмінності в цих поглядах зумовлені тим, що єдиного підходу до природи порівняння й метафори немає. А. Найда зазначає, що основними критеріями їх розмежування є такі: 1) порівняння, на відміну від метафори, має чітку структуру; 2) результатом порівняння є семантичні комплекси, а результатом метафори – семантичне значення [17, с. 4]. О. Бурдейна [1], Л. Ікалюк [11; 12], А. Найда [17] вважають, що необхідно розмежувати поняття *порівняння* та *метафора*, і таке розмежування має більшу пояснювальну силу в сучасній лінгвістиці та є обґрунтованим у численних мовознавчих працях.

Здійснивши аналіз теоретичних засад дослідження порівнянь у сучасній лінгвістиці, простежуємо, що підходи до інтерпретації поняття *порівняння* має низку особливостей. У багатьох працях порівняння розуміють як образний мовний засіб. Однак низка мовознавців у межах когнітивної парадигми розглядає порівняння не лише як засіб зіставлення процесів чи явищ, а й як процес мовленнєвої діяльності мовця, який здійснюється через осмислення й емоційне перенесення [19, с. 5].

Загалом порівняння розглядають у функціональному, семантичному та граматичному аспектах. Оскільки порівняння є також способом вираження ідіостилю тієї чи іншої мовної особистості, актуалізувалися дослідження, присвячені вивченню особливостей авторських порівнянь.

Перспективними напрямками майбутніх наукових студій є розроблення формалізованих методів ідентифікації порівняння, що сприятиме розвитку як корпусної лінгвістики, так і систем машинного перекладу.

Список використаної літератури

1. Бурдейна О. Р. Компаративні моделі концепту INSULARITY / О. Р. Бурдейна // Вісник Житомирського державного університету. Серія : Філологічні науки. – Житомир : Житомирський національний університет ім. І. Франка, 2013. – Вип. 68. – С. 159–161.
2. Вороніна Ю. В. Гендерні особливості формування ідіолектних порівнянь В. Лиса та І. Роздобудько / Ю. В. Вороніна // Лінгвістика: зб. наук. праць. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – Вип. 1 (19). – С. 66–70.
3. Вороніна Ю. В. Концепт 'чоловік' у сучасній жіночій прозі (на матеріалі ідіолектних порівнянь) / Ю. В. Вороніна // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: зб. наук. праць. – Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2014. – Вип. 46. – С. 56–59.
4. Вороніна Ю. В. Концепт 'чоловік у творчості Л. Денисенко (на матеріалі ідіолектних порівнянь) / Ю. В. Вороніна // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. – Вип. 34. – С. 62–66.
5. Вороніна Ю. В. Ознака маскуліності в ідіолектних порівняннях В. Слапчука / Ю. В. Вороніна // Лінгвістика: зб. наук. праць. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2012. – Вип. 1 (25). – Ч. 2. – С. 24–30.
6. Вороніна Ю. В. Порівняння як елемент ідіостилю Люко Дашвар / Ю. В. Вороніна // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. – Бердянськ : БДПУ, 2011. – Вип. XXIV. – Ч. 2. – С. 425–433.
7. Грипас О. Ю. Аспекти дослідження функціонально-семантичної категорії порівняння / О. Ю. Грипас // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №10. Психологічні науки: зб. наук. праць. – К. : НПУ, 2010. – Вип. 6. – С. 98–101.
8. Грипас О. Ю. До питання про термінологічний апарат для позначення компонентів структури компаративем / О. Ю. Грипас // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія №10. Проблеми граматики і лексикології української мови: зб. наук. праць. – К. : НПУ, 2011. – Вип. 8. – С. 296–299.
9. Звягіна Г. Порівняння у новелах Григора Тютюнника / Г. Звягіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика». – Херсон, 2006. – Вип. 3. – С. 102–106.
10. Іванюк Н. М. Комунікативно-функціональні характеристики дієслів порівняння сучасної німецької мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – герм. мови / Н. М. Іванюк. – Х., 2006. – 20 с.
11. Ікалюк Л. М. Лексико-семантична сполучуваність компонентів порівняльних конструкцій у текстах давньоанглійської мови / Л. М. Ікалюк // Гуманітарний вісник: [всеукр. зб. наук. праць]. Серія: Іноземна філологія. – Черкаси : Видавництво ЧДТУ, 2009. – Вип. 13. – С. 131–135.
12. Ікалюк Л. М. Порівняльні конструкції в текстах давньоанглійської мови: структурний і функціонально-семантичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – герм. мови / Л. М. Ікалюк. – К., 2010. – 23 с.
13. Кривенко Г. Л. Зоосемізми в англійській та українській мовах: семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство / Г. Л. Кривенко. – К., 2006. – 24 с.
14. Левченко О. П. Гендерні особливості української художньої прози (за даними аналізу частотності колокацій у текстах 60–80-х та 2000-х років) / О. П. Левченко, Я. Ю. Бутельський // XX–XXI століття: жанрово-стильові й лінгвістичні метаморфози в українській мові та літературі: монографія. – Оломоуць : Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці, 2016. – С. 299–334.

15. Левченко О. П. Порівняння з компонентом-артефактом у сучасній українській та німецькій художній прозі / О. П. Левченко, І. О. Ліхнякевич // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2015. – №4. – С. 60–65.
16. Маковецька-Гудзь Ю. А. Семантико-граматичні моделі художніх порівнянь (на матеріалі української поетичної мови 70–90-х років ХХ століття): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / Ю. А. Маковецька-Гудзь. – К., 2010. – 22 с.
17. Найда А. М. Стійкі народні порівняння як об'єкт фразеології (семантичний і структурний аспекти): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / А. М. Найда. – Дніпропетровськ, 2002. – 23 с.
18. Павлюк Т. П. Порівняльні звороти в сучасному українському поетичному тексті: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / Т. П. Павлюк. – Запоріжжя, 2011. – 21 с.
19. Прокопчук Л. В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / Л. В. Прокопчук. – К., 2000. – 19 с.
20. Сімонова В. Ю. Лінгвістичне трактування поняття «порівняння» / В. Ю. Сімонова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: зб. наук. праць. – Серія №10. Проблеми граматики і лексикології української мови. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 6. – С. 142–144.
21. Судук І. І. Порівняння в текстах українських перекладів Святого Письма: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова. – Івано-Франківськ, 2009. – 24 с.
22. Талько С. В. Лінгвоаксіологічна семантика антропоцентричних метафор та порівнянь в українській і англійській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство / С. В. Талько. – К., 2009. – 22 с.
23. Тихоша В. І. Система образно-тропеїчних засобів лірики Лесі Українки / В. І. Тихоша // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. – Херсон, 2015. – Вип. 19. – С. 303–306.
24. Тищенко-Монастирська О. О. Порівняння в тексті фольклору (на матеріалі української, російської, кримськотатарської і татарської мов): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 – загальне мовознавство / О. О. Тищенко-Монастирська. – К., 2010. – 22 с.
25. Філінюк В. А. Порівняльні конструкції в поетичному ідіолекті Миколи Дмитренка / В. А. Філінюк // Філологічний дискурс: зб. наук. праць. – Хмельницький: Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2015. – Вип. 2. – С. 119–123.
26. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії / В. А. Чабаненко. – К.: Вища школа, 1984. – 168 с.
27. Шаля О. І. Категорія порівняння у мові науки: функціональні, когнітивно-дискурсивні та лінгвокультурні параметри (на матеріалі англо-американських статей у галузі електроніки): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – герм. мови / О. І. Шаля. – К., 2011. – 22 с.
28. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / Н. П. Шаповалова. – Дніпропетровськ, 1998. – 17 с.
29. Шевчук А. В. Принципи лексикографічного опису зоонімів у словниках сучасної англійської мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – герм. мови / А. В. Шевчук. – Запоріжжя, 2016. – 22 с.
30. Ярова Н. В. Компаративні блоки у сучасній американській поезії: лінгвокогнітивний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – герм. мови / Н. В. Ярова. – К., 2003. – 23 с.

Гадзало А. М. Теоретические засады исследования сравнений в современной украинской лингвистике.

Аннотация

Статья посвящена анализу основных подходов к интерпретации понятия «сравнение». Описаны способы классификации сравнений, имеющиеся в современной украинской лингвистике. Исследованы подходы к отождествлению и различию метафоры и сравнения. Сделаны выводы о современных направлениях исследования сравнений.

Ключевые слова: *сравнение, сравнительная конструкция, сравнительный оборот, компаратив.*

Hadzalo A. M. Theoretical ambushes of comparisons research in modern Ukrainian linguistics.

Summary

The article analyzes the main approaches for determination of the comparison definition, classification of comparisons by different criteria and analysis of theoretical ambushes of comparisons' research. Attention is drawn to the aspect of equitation and distinction of metaphor and comparison. The main aim of the article is to outline current tendencies in theoretical interpretations of comparison, to analyze scientific papers devoted to the comparisons and explore relevant aspects of comparison's study in the modern Ukrainian linguistics. By carrying out analysis of theoretical principles of comparison research in modern linguistics we trace that interpretation of the definition of comparison has a number of peculiarities. Among the most active research areas comparison is viewed in functional, semantic and grammatical aspects. Thus, the comparison research can be multifaceted. The analysis of the comparison should be continued, because for development of formal methods and means of distinguishing between metaphor and comparison, the comparison determination in texts is needed for better analysis and automated machine translation.

Key words: *comparison, comparative construction.*